



## აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსების ისტორიიდან

წვერავა ვ.

### აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**ანოტაცია:** ვრცლად არის წარმოდგენილი საქართველოში უმაღლესი განათლების სისტემის და დაწესებულებების შექმნის და კერძოდ ქუთაისში აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსების და განვითარების ისტორია.

**საკვანძო სიტყვები:** უმაღლესი განათლება, პედაგოგიური ინსტიტუტი, უნივერსიტეტი

უმაღლესი სკოლის ისტორიას საქართველოში საკმაოდ შორეული საწყისები აქვს.

წერილობით ძეგლებში შემონახული მინიშნების მიხედვით ვარაუდობენ, რომ ასეთი ხასიათის უძველესი ცნობა ეკუთვნის რომაელ ისტორიკოს კორნელიუს ტაციტუს (დაახლოებით 56-117 წწ.) (ლ. სანიკიძე, 1972:2).

პირდაპირი ცნობა კი კოლხეთში უმაღლესი რიტორიკული სკოლის III-IV სს. არსებობის შესახებ დადასტურებულია ბიზანტიელი ფილოსოფოსის თემისტიოსის (დაახლ. 317-388) ერთ წერილში (გეორგიკა, 1961:50-51). კოლხეთის მუზეუმის ტაძარში უმაღლეს განათლებას ფილოსოფიასა და ხელოვნებაში იღებდნენ ადგილობრივი და თვით დიდი ბიზანტიის საუკეთესო შვილები.

თუ ზემოთდასახელებული განათლების კერების ქართულ ეროვნულ კულტურასთან მიმართებაზე ჩვენ თითქმის არაფერი ვიცით, სამაგიეროდ, სრულიად აშკარაა XII ს-ში ორი ქართული (გელათისა და იყალთოს) აკადემიის ნაყოფიერი მოღვაწეობის ფაქტი. მათგან გელათის აკადემიამ მონღოლთა შავზნელი ბატონობის ხანაშიც კი განაგრძო არსებობა და ეროვნული კულტურის მნიშვნელოვანი კერის დანიშნულება ხანგრძლივად შეინარჩუნა. ამ აკადემიებში, მსგავსად მომდევნო ხანის ევროპის უნივერსიტეტებისა, მსმენელები ეუფლებოდნენ „შვიდ თავისუფალ ხელოვნებას“, ოღონდ ლათინურის ნაცვლად სწავლება აქ ქართულ ენაზე მიმდინარეობდა (გ. მჭედლიძე, ი. ბასილაძე, 2014:3).

სწავლების შინაარსით უმაღლეს სკოლასთან მიახლოებული სასწავლებლები იყო თბილისის (არსებობდა 1755-1795) და თელავის (1782-1801) სემინარები (გ. გაბუნია ...ბ 1985:4).

გვიან შუა საუკუნეებში ქართველ ხალხს მწიგნობრობის ხანა დაუდგა. უცხოელ დამპყრობლებთან განუწყვეტელ და უთანასწორო ბრძოლაში ერთიანი ფეოდალური სახელმწიფო სამეფო-სამთავროებად დაიშალა, ხოლო XIX ს. დასაწყისიდან რუსეთის მიერ ანექსიის შემდეგ ქართულმა სახელმწიფოებრიობამ საერთოდ შეწყვიტა არსებობა. ამდენად,

XIX საუკუნეში ქართველი ახალგაზრდობა სამშობლოში უმაღლესი განათლების მიღების შესაძლებლობას მოკლებული იყო.

1909 წელს თბილისში კერძო პირთა ინიციატივით დაარსდა ქალთა უმაღლესი კურსები. შემდეგ იგი ამიერკავკასიის კერძო ინსტიტუტად გადაკეთდა და 1920 წლამდე არსებობდა.

1917 წელს, ასევე, კერძო ინიციატივით დაარსდა თბილისის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი (მთელი ამიერკავკასიისათვის), სადაც სწავლება რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა. უკანასკნელი გამოშვება მას 1928 წელს ჰქონდა.

სტუდენტთა შეზღუდული კონტიგენტისა და ვიწრო სპეციალური პროფილის მქონე ამ სასწავლო დაწესებულებებს, ცხადია არ შეეძლოთ საქართველოსა და მით უფრო ამიერკავკასიაში უმაღლესი განათლების მქონე კადრებზე არსებული მოთხოვნილების მინიმალური დაკმაყოფილებაც კი.

უმაღლესი სასწავლებლის დაარსება მხოლოდ დაპყრობილი რუსეთისაგან საქართველოს ჩამოცილებისა და ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი მოძრაობის აღმავლობის ახალ ეტაპზე გახდა შესაძლებელი.

1918 წელს ქართველი ხალხის დიდი შვილის, გამოჩენილი ქართველი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის, სამოციანელთა ეროვნული საქმეების ღირსეული გამგრძელებლის ივანე ჯავახიშვილის თაოსნობით დაარსდა თბილისის უნივერსიტეტი. მან მკვიდრი საფუძველი დაუდო თანამედროვე ქართული კულტურისა და მეცნიერების განვითარებას.

ამ უმაღლესი სასწავლებლის ერთ-ერთი განშტოება გახლდათ ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტი, რომლის დაარსებიდან 85 წელი შესრულდა 2018 წლის თებერვალში.

1930 წელს მოხდა სსრ კავშირის უმაღლესი სასწავლებლების რეორგანიზაცია. იგი შეეხო თბილისის უნივერსიტეტსაც. საქართველოს მთავრობის 1930 წლის 7 ივლისის დადგენილებით, თბილისის უნივერსიტეტის ბაზაზე შეიქმნა 4 ინსტიტუტი: 1) სამედიცინო, 2) პედაგოგიური, 3) საფინასო-კოოპერაციული, 4) სამართლის.

პედაგოგიურმა ინსტიტუტმა მემკვიდრეობით მიიღო არა მარტო უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტი, არამედ მას შეუერთდა თბილისის უცხო ენათა ინსტიტუტი და სამხატვრო აკადემიაც (თბილისის უნივერსიტეტი, 1968:79).

მიუხედავად ამისა, უნივერსიტეტის რეორგანიზაცია მაინც არ შეიძლება ჩაითვალოს გამართლებულად. ცხადია, პედაგოგიურ ინსტიტუტს არ შეეძლო შეეჩერებინა ფუნდამენტური მეცნიერების დარგებში მომუშავე წამყვანი კადრების დაქსაქსვის საფრთხე. გარკვეული შეფერხებები იგრძნობოდა მეცნიერულ-კვლევითს მუშაობაშიაც.

ეს არასახარბიელო ვითარება მალე შეიცვალა. სსრკ ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის 1932 წლის 19 სექტემბრის ბრძანებულების საფუძველზე საქართველოს სსრ ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა და სახალხო კომისართა საბჭომ 1933 წლის 8 იანვრის დადგენილებით აღადგინა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (საქართველოს ..., 1959:285-288).

იმავე დღეს მიღებული იქნა დადგენილება სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის რეორგანიზაციისა და ქალაქ ქუთაისში გადატანის შესახებ. დადგენილებაში აღნიშნულია: „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწყობასთან დაკავშირებით... 1933 წლის თებერვლის 1-დან სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტი გადაყვანილ იქნას ქ. ქუთაისში და გაიხსნას მიმდინარე წელს ამ ინსტიტუტის პირველი და მეორე კურსი; მოსწავლეთა კონტიგენტი განისაზღვროს 700 კაცით“ (იქვე:288).

ქართველი მეცნიერებისა და უმაღლესი განათლების დეაწლმოსილი მუშაკების უმრავლესობამ წმინდა მამულიშვილურ მოვალეობად ჩათვალა სამუშაოდ წამოსულიყო საქართველოს ერთ-ერთ უძველეს ქალაქში და დაეფუძნებინა პედაგოგიური კადრების აღზრდის მძლავრი კერა. ეს მათ მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობასა და სამშობლოს ერთგულ შვილობაზეც მიუთითებს.

ქალაქ ქუთაისის პირველი უმაღლესი სასწავლებლის თავისი არსებობის 85-წლოვანი ისტორია შეიძლება დავყოთ რამდენიმე პერიოდად, ესენია:

**პირველი პერიოდის** ქუთაისის პირველი უმაღლესი სასწავლებლის დაფუძნება-დამკვიდრების პერიოდი (1933-1941 წწ.) - მოიცავს უმაღლესი სასწავლებლის ქუთაისში დაარსების წინაპირობებს, პედაგოგიური ინსტიტუტის თბილისიდან ქუთაისში გადმოსვლის ორგანიზებას, სასწავლო-სამეცნიერო მუშაობის პირველი ათწლეულის ისტორიას;

**მეორე პერიოდი** - ფაშისტურ გერმანიასთან ომისა და ომის შემდგომი აღდგენის ხანა (1941-1958 წწ.). ეს უკანასკნელი თარიღი ინსტიტუტის სამიჯნე ეტაპია შემდეგი გარემოებების გამო: ა) ამ წელს სსრკ უმაღლესმა საბჭომ მიიღო კანონი „ცხოვრებასთან სკოლის კავშირის განმტკიცებისა და სსრ კავშირში სახალხო განათლების სისტემის შემდგომი განვითარების შესახებ“, რომელიც არსებითი გარდატეხის ნიშანსვეტი გახდა უმაღლესი პედაგოგიური სკოლის ცხოვრებაში; ბ) ამ კანონის შესაბამისად, პედაგოგიურ უმაღლეს სასწავლებლებში იღებდნენ კვალიფიკაციას მხოლოდ ერთ რომელიმე საგანში (ახლა დაწესდა ორი ან სამი მომიჯნავე სასწავლო დისციპლინის სწავლების უფლების ერთი კურსდამთავრებულისათვის მინიჭება); გ) 1958 წელს ფართოდ აღინიშნა ინსტიტუტის არსებობის მეოთხედსაუკუნოვანი იუბილე. იგი მნიშვნელოვანი ნიშანსვეტი გახდა ამ უმაღლესი სასწავლებლის ცხოვრებაში, რამდენადაც განვლილი გზის შეჯამებისას დაისახა ახალი ამოცანები, რომელთა განხორციელებისათვის ბრძოლაშიც ერთგვარი სამიჯნე განაკვეთი შექმნა ინსტიტუტის ისტორიაში (გ. მჭედლიძე, ი. ბასილაძე, 2014:5).

**მესამე პერიოდი** - ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტი 1958-1990 წლებში. იგი თავისუფლად ორ ქვეპერიოდად იყოფა: ა) 1958-1983 წწ. მოიცავს მეოთხედსაუკუნოვან ისტორიას, რომელიც თავისებურია შემაჯამებელი აღნიშვნით და ბ) 1984-1990 წლები, როცა მიმდინარეობდა სამზადისი საუნივერსიტეტო განათლებაზე გადასვლისათვის, რაც 1990 წელს ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტის ბაზაზე უნივერსიტეტის ჩამოყალიბებით დამთავრდა;

და ბოლო მეოთხე პერიოდი - უნივერსიტეტის სტატუსის მინიჭება, მომდევნო პერიოდი (1990-2018 წწ.). ამ ხნის ძირითადი მოვლენებია: ფაკულტეტების ახლებური ორგანიზაცია, კათედრების დეპარტამენტების რეორგანიზაცია, პროფესორ-მასწავლებელთა აკადემიურ თანამდებობაზე არჩევის პროცესები, პროგრამების აკრედიტაცია, ქუთაისის უმაღლესი სასწავლებლების ინტეგრაცია ერთ სახელმწიფო უნივერსიტეტად (იქვე: 6).

2003 წლის ე.წ. „ვარდების რევოლუციის“ შემდგომ, პრეზიდენტ მ. სააკაშვილის ხელისუფლებამ დაიწყო სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების ინტეგრაცია (შეერთება). ამ პროცესში, 2006 წელს, მოხდა ქუთაისის აკ. წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის და ნიკო მუსხელიშვილის სახელობის ქუთაისის სახელმწიფო ტექნიკური უნივერსიტეტის ინტეგრირება. 2010 წელს აწსუ-ს შემოუერთდა სოხუმიდან დევნილი უნივერსიტეტი - საქართველოს სუბტროპიკული მეურნეობის უნივერსიტეტი.

აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - თბილისს გარეთ უმაღლეს სასწავლებლებს შორის ერთ-ერთი მძლავრი სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებაა. სტუდენტთა რაოდენობა 11000-ზე მეტ ახალგაზრდას შეადგენს.

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ფუნქციონირებს 9 ფაკულტეტი, 34 დეპარტამენტი და 37 მიმართულება. მასთან არსებობს სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, რომელიც 6 მიმართულებისაგან შედგება (ეს მონაცემები ამოღებულია გ. მჭედლიძისა და ი. ბასილაძის ზემოთ დასახელებულ ნაშრომიდან). 2013 წლის სექტემბრის დადგენილებით უნივერსიტეტებს აღუდგათ საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი და იმედია, უმაღლესი სასწავლებლებში სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობა გადაჭრით (ამასთან ფინანსურადაც) გაუმჯობესდება.

რაც შეეხება ჩვენს უნივერსიტეტს დღეს, იგი მძლავრადაა წარმოდგენილი როგორც პროფესურის (ლექტორ-მასწავლებელთა) მხრივ, ასევე სტუდენტური კონტიგენტითაც. ჩვენი უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულები მუშაობენ როგორც ჩვენი ქალაქის, ასევე რესპუბლიკის შიგნითაც და დიდი წვლილი შეაქვთ ქვეყნის განვითარების საქმეში.

### ლიტერატურა

1. სანიკიძე ლ. ტაციტუსი ქართული უმაღლესი განათლების შესახებ. ჟურ. „ცისკარი“, №2, 1972.
2. გეორგიკა. ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ტ. I, თბ., 1961.
3. მჭედლიძე ნ., ბასილაძე ი. ქუთაისის პირველი უმაღლესი სასწავლებელი 80 წლისაა, ქუთ., 2014.
4. გაბუნია გ., გურეშიძე დ., ვაჭრიძე პ., მჭედლიძე გ. ქუთაისის პედაგოგიური ინსტიტუტი-50, თბ., 1985.
5. თბილისის უნივერსიტეტი 1918-1968 წწ. თბ., 1968.
6. საქართველოს სსრ კანონთა, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულებათა და მთავრობის დადგენილებათა ქრონოლოგიური კრებული, ტ. I, თბ., 1959.

## FROM THE HISTORY OF THE ESTABLISHMENT OF AKAKI TSERETELI STATE UNIVERSITY OF KUTAISI

**Tsverava V.**

*Summary: Higher education institutions in Georgia have a long-lasting history.*

*In the III-IV centuries there was the higher philosophical and rhetoric school in Phazis, where Georgian and foreign went to.*

*In the XII century there were two educational centres in Georgia. They were Gelati and Ikalto Academies. The Gelati Academy continued its existence even in the dark period of Mongol rule.*

*According to the teaching method there were institutes closed to the higher school, which existed in the kingdom of Kartl-Kakheri, seminaries of Tbilisi and Telavi.*

*In 1918, the institute was opened in Tbilisi, the initiator and establisher was Ivane Javakhishvili.*

*One of the branch of higher-education institute of Tbilisi is the Pedagogical Institute of Kutaisi which celebrated its 85<sup>th</sup> anniversary this year.*

*On January 8, in 1933 the pedagogical institute was opened in Kutaisi. In 1990 the pedagogical Institute of Kutaisi was transformed into Akaki Tsereteli state University,*

*In 2003, after the “Roses Revolution”, Georgian government united some higher institutes. In 2006, N. Muskhelishvili State Technical University joined to Akaki Tsereteli State University. In 2010, Subtropical Agricultural Institute also joined to Akaki Tsereteli State University.*

*Nowadays, outside Tbilisi Kutaisi Akaki Tsereteli State University is one of the highest educational centers.*